

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสภาพสังคมของโลกมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านข่าวสาร ข้อมูล เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงส่งผลให้มนุษย์ต้องมีการปรับตัวให้สามารถดำรงตนอยู่อย่างสอดคล้องกับความก้าวหน้าของโลกยุคปัจจุบัน การที่บุคคลสามารถปรับตัวได้นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการเช่น รู้จักใช้ปัญญาในการคิดและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในตนเอง

Torrance (อ้างใน อารี รังสินนท์, 2532, หน้า 14) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้ด้วยการสอน การฝึกฝนและการปฏิบัติที่ถูกต้อง และจะได้ผลดีที่สุดถ้าเริ่มสอนขณะที่เด็กยังอยู่ในช่วงปฐมวัย เพราะเป็นระยะที่เด็กมีจินตนาการสูง และกำลังพัฒนาศักยภาพในการคิดสร้างสรรค์ของตนเอง วราภรณ์ รักวิชัย (2533, หน้า 160) ได้กล่าวสนับสนุนความคิดข้างต้นว่า ช่วงแรกของชีวิตจนถึง 5 ขวบ เป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และความคิดสร้างสรรค์จะค่อยๆลดลงเมื่อเด็กโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของเลิส อานันท์ (2532, หน้า 2) ที่ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณสมบัติที่ล้ำค่าของมนุษยชาติ เด็กๆจึงควรได้รับการพัฒนาและส่งเสริมด้วยเยาว์ เพราะเด็กทุกคนมีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถพัฒนาให้ออกมาได้ หากได้รับการส่งเสริมอย่างถูกต้อง

จากแผนการจัดประสบการณ์ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 เล่มที่ 1 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 10-15) ที่ตั้งวัตถุประสงค์ไว้เพื่อมุ่งพัฒนาเด็กให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กในการเรียนระดับสูงขึ้น การจัดกิจกรรมการสอนเป็นการบูรณาการเนื้อหาในแบบของหน่วยการเรียนรู้ ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมรวมกลุ่ม กิจกรรมกลางแจ้ง และเกมการศึกษา กิจกรรมเหล่านี้ปรากฏในตารางกิจกรรมที่ครูจะต้องจัดให้ครบในแต่ละวัน

กิจกรรมสร้างสรรค์หรือกิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการสำหรับเด็ก จากแผนการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา (กรมวิชาการ, 2539 ข) กล่าวว่าไว้ว่า กิจกรรมสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์

ความรู้สึก ความคิดสร้างสรรค์โดยใช้ศิลปะ หรือวิธีการต่างๆเป็นเครื่องมือ เช่น การวาดภาพระบายสี การพิมพ์ภาพ การปั้น การฉีก การตัด การปะ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งแปลกใหม่ ครูอาจเลือกจัดกิจกรรมต่างกันวันละ 2-3 กิจกรรม ให้เด็กได้เลือกทำตามความสนใจ โดยครูจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆให้พร้อมก่อน ให้เด็กทำ ในแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลมิได้อธิบายรายละเอียดของกิจกรรมอย่างชัดเจน เป็นเพียงแนวการจัดกิจกรรมสั้นๆเท่านั้น เพื่อเปิดโอกาสให้ครูสามารถจัดกิจกรรมได้อย่างอิสระ แต่ครูส่วนใหญ่มิได้สนองตอบต่อแนวทางดังกล่าว โดยมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมด้านทักษะทางภาษาและคณิตศาสตร์มากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ด้วยเหตุผลที่ว่า ทักษะดังกล่าวเป็นตัวบ่งชี้ระดับสติปัญญาของเด็ก และเป็นการตอบสนองความต้องการของเด็กควบคู่กันไป รวมถึงมีข้อจำกัดเรื่องเวลาและความยุ่งยากในการจัดเตรียมกิจกรรม จึงทำให้กิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็กอนุบาลถูกจำกัดอยู่เพียงการวาดภาพระบายสีเท่านั้น ในขณะที่ข้อมูลที่ได้รับจากการสังเกตเด็กๆขณะทำกิจกรรมสร้างสรรค์พบว่า เด็กแต่ละคนสามารถสร้างผลงานของตนเองได้อย่างไม่มีกฎเกณฑ์ มีอิสระในการคิด ทำงานตามที่ตนเองกำหนด และร่วมกิจกรรมได้อย่างสนุกสนาน (กัญญา ญาณสาร, 2538, หน้า 2)

การประเมินพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องกระทำ อาจทำทุกสัปดาห์ ทุกเดือน หรือทุกเทอมก็ได้ ซึ่งครูในระดับอนุบาลมักจะใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของเด็กเป็นหลัก หรืออาจจะนำผลงานที่เด็กทำในกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นมาเป็นส่วนประกอบในการประเมินผลบ้าง แต่มีเพียงส่วนน้อยที่ทำ โดยเฉพาะผลงานศิลปะมักจะถูกนำมาใช้เสมอๆ แต่เกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินระดับพัฒนาการของเด็กจะเป็นเกณฑ์ของครูเพียงด้านเดียว ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการตัดสินผลงานของตนเอง

Sheingold (อ้างใน ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานนท์, 2540, หน้า 25) กล่าวว่า ระบบการประเมินผลงานทางการที่ควรเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนได้สร้างความเข้าใจที่ตรงกันว่าสิ่งที่จำทำให้ได้ผลงานที่ดีคืออะไร และการประเมินผลเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การพัฒนา และเป็นการสร้างคุณค่าร่วมกัน โดยมีเกณฑ์มาตรฐานของการประเมินผลงานที่ชัดเจน

กรมวิชาการ (2539 ค, หน้า 1) กล่าวว่า การวัดผลการเรียนเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งของระบบการเรียนการสอน การวัดผลจะนำไปใช้สำหรับแก้ไข ปรับปรุงการเรียนการสอน และตัดสินประเมินผลนักเรียน การวัดผลจึงต้องเลือกวิธีการให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด

ปัจจุบันได้มีการนำเสนอวิธีการประเมินตามสภาพจริงมาเพิ่มเติมวิธีการประเมินแบบเดิม เช่น การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, 2538, หน้า 15)

โดยวิธีการดังกล่าวสอดคล้องกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการปฏิบัติจริง ซึ่งการประเมินจะมุ่งเน้นที่พฤติกรรมและการแสดงออก และใช้ผลของการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยตรง

การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน สามารถนำไปสู่การพัฒนาตัวผู้เรียนได้อย่างแท้จริง เพราะสามารถประเมินความสามารถ ทักษะ ความคิด และยังใช้เพื่อการค้นหาความสามารถ จุดเด่น และความก้าวหน้าของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี รวมถึงการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนในจุดที่ต้องได้รับการแก้ไขให้สามารถพัฒนาได้เต็มศักยภาพของตน (กรมวิชาการ, 2539 ก, หน้า 20)

เนื่องจากการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานมีความยืดหยุ่นสูง ครูผู้สอนสามารถปรับใช้ได้ตามเนื้อหาวิชา อายุ และระดับพัฒนาการของผู้เรียน ซึ่งการประเมินด้วยวิธีการนี้สามารถแสดงพัฒนาการและการเรียนรู้ของนักเรียนได้ในหลายมิติ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเลือก และแสดงความคิดเห็นของตนเองต่องานที่ทำ จัดเป็นการประเมินตนเองของผู้เรียนได้ทางหนึ่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540 ข, หน้า 9)

การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานสามารถนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง สามารถประเมินความสามารถ ทักษะ ความคิดขั้นสูงที่ซับซ้อน ตลอดจนความสามารถในการแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้สิ่งต่างๆ ในการดำเนินชีวิต และยังเป็นการแสดงออกถึงความรู้ลึก ความคิดความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ทำให้สามารถทราบข้อดี หรือจุดเด่นของผู้เรียน รวมถึงจุดที่ต้องได้รับการแก้ไข ซึ่งจะส่งผลต่อความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์ของผู้เรียน จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำวิธีการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน ซึ่งเป็นการประเมินจากสภาพจริง ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง ได้คิด ได้แสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึกของคนที่มีต่อผลงานที่ทำ มาใช้ประเมินผลงานศิลปะในกิจกรรมสร้างสรรค์ของเด็กระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ซึ่งจะทำให้ทราบถึงความคิด ความรู้สึกที่เด็กมีต่อผลงานของตนเอง ส่งผลทำให้ทราบถึงพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ในด้านความคล่องในการคิด (Fluency) ความคิดริเริ่ม (Originality) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration) ซึ่งความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 3 ด้านดังกล่าวสามารถวัดได้ในระดับเด็กอนุบาล ช่วงวัย 3-6 ปี ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่า หากเด็กอนุบาลได้รับการส่งเสริมให้ได้คิด ได้แสดงออกด้วยกิจกรรมที่สร้างสรรค์และเหมาะสมในด้านเนื้อหา กิจกรรม รวมถึงการประเมินผลที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง จะทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองในด้านการคิด ให้เกิดเป็นการคิดอย่างสร้างสรรค์ได้ การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินและพัฒนาความสามารถด้านการคิดหาเหตุผล การคิดวิเคราะห์ วิจัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความคิดสร้างสรรค์ได้

การมีความคิดสร้างสรรค์ในตนเองของเด็กจะทำให้สามารถปรับตัว คิดแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการทำกิจกรรมได้ดี และเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ มีประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ใช้การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอนุบาล
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอนุบาลที่เรียนจากแผนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ใช้การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

ขอบเขตการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 ของโรงเรียนทองสวัสดิ์วิทยาคาร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 23 คน

เนื้อหา

แผนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ใช้การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปศึกษา) ในแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536) ประกอบด้วย

1. กิจกรรมวาดภาพระบายสี
2. กิจกรรมการพิมพ์ภาพ
3. กิจกรรมการพับ
4. กิจกรรมการฉีกปะ
5. กิจกรรมการตัดปะ
6. กิจกรรมการประดิษฐ์เศษวัสดุ

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น	ได้แก่	การใช้เพิ่มสะสมงานในกิจกรรมสร้างสรรค์
ตัวแปรตาม	ได้แก่	ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอนุบาล

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กิจกรรมสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมเกี่ยวกับงานศิลปะที่ช่วยฝึกประสาทสัมผัสระหว่างตากับมือ ฝึกการใช้ความคิดของตนเองในการแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึกที่นำไปสู่การคิดอย่างสร้างสรรค์

2. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดหลายแง่ หลายทาง คิดกว้าง ซึ่งนำไปสู่การผลิตสิ่งใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ ประกอบด้วย

2.1 ความคล่องในการคิด (Fluency) หมายถึง ความคล่องแคล่วในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าให้ได้มากที่สุด หรือความสามารถในการคิดหาคำตอบ

2.2 ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความคิดแปลกใหม่ ไม่ซ้ำกับผู้อื่น และแตกต่างไปจากความคิดธรรมดา

2.3 ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความคิดในรายละเอียดได้มากและสมบูรณ์ ซึ่งวัดได้จากการนับรายละเอียดในแต่ละส่วนที่ต่อเติมตามที่กำหนดให้ได้สมบูรณ์ขึ้น

3. พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ค่าความต่างของคะแนนความคิดสร้างสรรค์ที่ทดสอบก่อนและหลังการเรียนการสอน

4. เพิ่มสะสมงาน หมายถึง ชิ้นงานที่ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องช่วยกันเลือกและรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ ที่แสดงถึงความสามารถ ความพยายาม ความก้าวหน้าในงานศิลปะตามแผนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ใช้การประเมินโดยใช้เพิ่มสะสมงาน

5. การประเมินโดยใช้เพิ่มสะสมงานเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การประเมินพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนจากผลงานศิลปะที่เป็นชิ้นงานที่นักเรียนพอใจ จัดเก็บรวบรวมไว้ตามลำดับกิจกรรม ซึ่งเป็นชิ้นงานที่แสดงถึงความสามารถ ความคิด ความรู้สึกของผู้เรียน โดยใช้เกณฑ์การประเมินที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดขึ้น โดยมีกระบวนการทำเพิ่มสะสมงานดังนี้

1. ขึ้นตั้งเกณฑ์การทำชิ้นงาน
2. ขึ้นเก็บรวบรวมผลงาน

3. ขั้นคัดเลือกผลงาน
4. ขั้นแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชิ้นงานที่เลือก
5. ขั้นการประเมินชิ้นงาน
6. ขั้นปรับปรุงชิ้นงาน
7. ขั้นจัดแสดงผลงาน

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เป็นแนวทางสำหรับครูในการใช้การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานในกิจกรรมสร้างสรรค์
2. เป็นแนวทางในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอนุบาลให้แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ